

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Luimige Reis langs den Rijn

Hood, Thomas

Amsterdam, 1840

[Text]

[urn:nbn:de:bsz:31-140259](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-140259)

DE BLOEM EN HET ONKRUID.

Eene legende van Schwalbach.

«Ja» zeide Master SAMUEL BROWN, het boek digt-
slaande, waarin hij had zitten te lezen, en vrolijk naar
boven kijkende: «Ja, ik wil naar *Duitschland* gaan.»
Master SAMUEL BROWN was een Engelschman van mid-
delbaren ouderdom en ongetrouwd, niet door zijne ei-
gene schuld, want hij had zoo dikwijls getracht van staat
te veranderen, en had zoo veel aanzoeken gedaan, als
een eenig man van zijn' leeftijd, maar hij was nooit
gelukkig geweest. Zijne afgeslagen aanzoeken hadden
omtrent zoo vele uitgaven beleefd als het vernakelijke
werk van dien zelfden titel: zijn hart en hand waren
zoo dikwijls afgewezen geworden, dat hij even als de
paling onder zekere bewerking er geheel aan gewoon
was geworden. Er werd zelfs onder zijne vrienden van
gefluisterd, dat hij zonder gevolg in den *Herald* eene
openbare aanvraag van eene echtgenoot had laten plaat-
sen. Alzoo het hem in de wereld tamelijk wel ging,
moest de grootste zwarigheid in zijne persoon liggen:
welke dan ook, om de waarheid te erkennen, even zoo
onder de *loci communes* behoorde als zijn naam. Dit

moge zijn gelijk het wil, hij had hijkans het besluit opgevat om ongehuwd te blijven leven en eene huishoudster te nemen, toen op eens al zijne hoop verlevendigd werd onder het lezen van zekere Reisbeschrijving.

»Ja» zeide *Master SAMUEL BROWN*, het boek nog eens openslaande op de bladzijde, waarbij hij zijn' vinger had gehouden: »ik wil stellig naar *Duitschland* gaan» en hij las de uitlokkende paragraaf nog eens over, welke hem veel beter toescheen dan de beste volzin uit de »Genoegens der Hoop.» Die paragraaf was van dezen inhoud:

»Ziedaar,» zeide eene der dames, »hetgeen het gezelschap der vreemdelingen te welgevallig voor ons maakt. Een mond van geene pijp bezoedeld, zal iets van ons verkrijgen door woorden, welke naar den tabak rickende, met een geheel ander gevoel zouden worden aangehoord (1).»

»Te welgevallig!» herhaalde *Master SAMUEL BROWN*, zijne handen met groote zelfstevredenheid tegen elkander wrijvende — »een onbezoedelde mond. Wel, ik heb immers in mijn' ganschen leeftijd nog niet gerookt, zelfs geen' cigaar! Ja, ik wil naar *Duitschland* heen.»

Een ongehuwde vrijer is zoo gemakkelijk te vervoeeren als een ledige handwagen. Het was Zaterdag, toen *Master SAMUEL BROWN* zijne kamers in de *Adelphistreet* toesloot, zich een paspoort liet geven door den Heer *MAY*, hetzelfde gecontrasigneerd kreeg door den Baron *BULOW*, en eene kooi besprak in den »Batavier.» Op Zondag reisde hij af en kwam na een' overtocht van der-

(1) Mrs. TROLLOPES, *Westelijk Duitschland*.

tig uren te *Rotterdam* aan. Terstond op den volgenden morgen voer hij den *Rijn* op naar *Nijmegen*, vandaar naar *Keulen*, en wederom met de eerst vertrekende boot naar *Coblentz*. Voor de meeste reizigers is die togt een weinig vervelend, maar voor onzen held was hij zeer genoegelijk, en dat juist door eene bijzonderheid, welke geschikt is om andere reizigers te doen walgen — het aanhoudende rooken van tabak. De Heer BROWN haalde gretiglijk en met wijd opengespalkte neusgaten den rook in, even gelijk een bedelaar den wasem van een stuk gebraden vleesch. Indien er al iets was hetgeen hem kwelde, was het eene pijp ongebruikt in een' hoek te zien staan: maar hij had weinig over die ergernis te klagen. Was er daarentegen iets dat hem aanstond, het was een' aardigen jongen Duitscher te zien met een' vrolijk geborduurd tabakszak aan zijn knoopsgat vastgemaakt, en hartelijk den rook uit zijn' meerschuimen pijpenkop uitblazende. Maar zijne verrukking steeg ten top, wanneer hij 's avonds de eetzaal van het groote logement »Bellevue" binnenkomende, aldaar aan de tafel een twintigtal Pruisen elkander zag zitten berookten, zoodat de een den anderen niet meer zien kon.

Op den zevenden dag had *Master* SAMUEL BROWN zich te *Schwalbach* gevestigd — eene keuze, welke hij met voordacht gedaan had, om alle mededinging van zijne landgenooten te vermijden. Hij was inderdaad de eenigste Engelschman op die plaats. Het was in het beste van den tijd, en de logementen waren vol vreemdelingen, oud en jong, ziek en gezond, vrolijk en bedaard, aardig en onaardig. Wat nog meer met BROWN's be-

doeling strookte, er bevond zich mede een groot aantal van ongehuwde dames, schoone freules, Deutsche houris, natuurlijkerwijze alle even gretig om te luisteren naar een' vreemdeling, haar welgevallig, en met lippen, die nimmer van den tabak verontreinigd waren. De grootste zwarigheid was eene keus onder zoo vele te doen. Maar onze SAMUEL besloot niet overijld te werk te gaan. Vragen was thans krijgen, en hij wilde wel gaarne de beste krijgen. Hij vertoonde zich derhalve op alle wandelplaatsen en in alle gezelschappen, bezocht geregeld de Rijnbronnen, de Staalbronnen en de Paulina's-bron, en at beurtelings aan al de openbare tafels. Het kon intusschen niet missen of hij moest inwendig een zeker gevoel van zegepraal ontwaren door de ontdekking, dat de inboorlingen weinig kans hadden om de harten hunner schoone landgenooten te winnen. Inderdaad, weinigen onder hen slechts rookten een' cigaar, maar van de tien waren er negen, die onophoudelijk den tabaksrook uitdampten. Hij zag er rijzige officieren, kloeke mannen met knevelbaarden, die elken burgerman tot wanhoop zouden kunnen brengen — maar zij allen hadden den veldslag van *Rauchen* bijgewoond — en bewaarheidde in de *Allee* dikwijls de beschrijving van *Master BROWN'S* geliefkoosde schrijfster: —

»De dames leggen hare mutsen ter zijde, en laten hare wezenstrekken alleen over aan de bescherming van hare fraaije en zware lokken. De Heeren, meestal officieren, zitten nabij deze, als er een stoel gevonden wordt; zoo niet, staan zij achter haar als wellevende cavaliers, hetgeen zij inderdaad zijn:

behalve wanneer zij zich (o gruwel der gruwelen) van die beminnelijke groepen afkeeren om te gaan rooken!"

»Ja, ja" zeide *Master* SAMUEL BROWN, bij zich zelve, verder lezende: — »het is eene stellige wreedheid, zulke teedere, zachtvaardige vrouwen bloot te stellen aan de foltering, welke haar de nabijheid van een' door den tabaksdamp verpestten adem veroorzaken moet." Het was voor hem het toppunt van genoeg en zulke zondaren aan te treffen: en wanneer de operatie gedaan, en de tabaksbundel in den eenen rokszak gestoken was, terwijl het roer van de pijp even als een staart uit den anderen keek, met welk eene verrukking sloop hij dan rondom de niets kwaads vermoedende Duitschers, om den verfoeijelijken damp zijner kleederen, zijn haar en zijne gansche persoon te doen doortrekken! Die stank was voor hem geuriger dan al de specerijen van *Gelukkig Arabië*. Het *Eau de Cologne*, het rozenwater, jasmijn, mille fleurs, de verbena, niets kon er bij halen. Even als een teleurgestelde vossenjager eens de zoetste van *FLORA's* giften »die stinkende violen!" schold, zoo beschouwde onze meisjesjager een' der hatelijkste stanken in de natuur als den welriekendsten van alle geuren.

Eindelijk had *Master* SAMUEL BROWN zijne keuze gevestigd. De *Freule* VON NASENBECK was van eene goede familie, jong en schoon, (eene blonde) welgevormd van leest, en bezat een vermogen van nabij de twintig duizend daalders. Vanwaar het kwam, dat zij aldus bevoorregt nog niet gehuwd was, zoude een geheim zijn, indien SAMUELS geliefkoosd boek, hetwelk hij overal in

zijn' zak met zich droeg, hem daar geene genoegzame reden voor had bijgebracht. »*In hetzelfde land, alwaar de geestdrift des gevoels ten hoogsten top gedreven en met den diepsten eerbied beschouwd wordt, ontziet zich een jong man niet het meisje, hetwelk hij bemint, te naderen met zuchten, welke haar het hoofd moeten doen afwenden, niet om den blos der zedigheid, maar om den afkeer eener onwillekeurige walging te verbergen.*»

»Daar hebben wij het» sprak SAMUEL in verrukking bij zich zelve: »maar mijne lippen zijn niet verontreinigd door den tabaksdamp, en zij zal boekdeelen van mij aanhooren, terwijl zij naar geene enkele syllabe van een dier rookende apen luisteren wil!» De grootste zwarigheid was om aan haar voorgesteld te worden, maar ook dit werd door volharding verkregen, en de fortuin hem steeds begunstigende, bevond hij zich op zekeren dag *tête à tête* met zijne uitverkorene. Zulk eene gelegenheid mogt niet verloren gaan, zoodat hij ook zijne eene hand in zijn' zak stekende, als om van de ingeving van zijn boek sterkte te verkrijgen, en de andere teederlijk tegen zijn hart drukkende, een' zwaren zucht loosde, en toen de volgende woorden uitsprak, die hij gedeeltelijk nog onthouden had. »Het is jammer, mijne dierbare Miss! het is inderdaad jammer een zoo afschuwelijk gebrek te moeten aantreffen bij een' landaard, die in andere opzigten zoo veel achting verdient.»

»Wat is het?» vroeg de Freule geraakt.

»Ik bedoel» antwoordde SAMUEL naar een groepje Duitschers heenwijzende, »uwe jeugdige landgenooten:

Het is inderdaad ergerlijk te zien, hoe die jeugdige wezenstrekken in het eene oogenblik van geest schitteren, en in het volgende verstompt schijnen door die onuitsprekelijke uitdrukking van domheid, welke door het rooken wordt voortgebracht!"

»Zoo?" riep de Freule uit, eventjes hare schouders ophalende.

»O!" voer SAMUEL op een' hartstogtelijken toon voort, zijne regterhand tegen zijn' boezem drukkende, en de jonge dame met zoo veel teederheid, als hij slechts kon, aanziende. — O! uw gelaat is inderdaad een gelaat, *welks teederheid beter geschikt is om door de lentegeuren van het paradijs dan door den tabaksdamp bewierookt te worden!*"

»Hebt gij nooit zelf tabak gerookt?" vroeg hem de Freule in haar bevallig gebroken Engelsch.

»Nooit!" zeide SAMUEL met zulk een' plegtigen nadruk, alsof hij zich van een' moord vrijsprak. »Nooit, en zoo waar mij God moge helpen! ik zal het ook nooit doen."

De Freule liet het laken, waaraan zij bezig was te borduren, van haren schoot afglijden, en staarde den spreker zoo verbaasd aan, dat hare heldere blaauwe oogen tweemaal zoo groot als gewoonlijk schenen; maar zij sprak geen woord.

»Neen!" hervatte SAMUEL, met steeds toenemenden ijver: »deze mond werd nimmer door pijpaaarde verontreinigd, en zal het ook nooit worden. Nimmer zal ik eene vrouw, welke ik bemin, onder mijn zuchten berooken op eene wijze, die haar het hoofd met walging van mij moet doen afkeeren!"

»Denkt gij dan, dat het rooken zoo kwaad is?» vroeg de Freule met al de onnoozele eenvoudigheid van een kind.

»Of het kwaad is?» herhaalde SAMUEL. »Ik houde het voor eene gemeene, morsige, afschuwelijke, schandelijke gewoonte. — Gij ook niet?»

»Ik heb daar nooit over gedacht» antwoordde de Freule onverschillig.

»Maar gij beschouwt het toch ook als eene hatelijke, verfoeijelijke, morsige aanwenst, doet gij niet?»

»Eene aanwenst? o neen! — Voor een Duitscher is het rooken iets even zoo natuurlijks als het eten, drinken en slapen.»

»Ten minste» zeide SAMUEL, nu schrikkelijk verlegen wordende »gij zoudt eenen rooker niet vergunnen u van nabij te naderen, b. v., u iets in te fluisteren, veel minder u te — te — te — te omhelzen of u een' kus te geven?»

»Wel, waarom niet?» vroeg de beminnelijke Freule met eene ongewone levendigheid. »Ik ben daar van mijne geboorte af aan gewoon. Toen ik nog een klein kind was, rookte mijn vader, terwijl hij mij op zijne knieën vasthield. Mijn waarde broeder legde de pijp uit zijn' mond neder, zoo dikwijls hij mij wilde kussen. Mijn neef ALBERT — ziet gij dit werk, hetwelk ik onderhanden heb?» — en tegelijk liet zij hem den lap geborduurd laken zien — »dit zal een tabakszak worden voor mijn' goeden neef!»

»Is het mogelijk?» riep SAMUEL uit, terwijl zijne stem beefde van ontroering. — »In tabaksrook geboren! — in tabaksrook gezoogd! — met tabaksrook gevoed!» —

»Dat is hier overal zoo,» zeide de Freule bedaard.

»Nog eenmaal!» riep de bevende SAMUEL uit. »Verschoon mij, maar mag ik u vragen, zoudt gij uwe hand — uw hart — uwe beminnelijke persoon aan — aan — aan een' tabaksrooker kunnen schenken?»

»Ik ben verloofd» antwoordde de schoone Freule, bloozende en hare lieve blaauwe oogen nederslaande. »Dat wil zeggen, dat ik zoo goed als getrouwd ben met mijn' neef ALBERT.»

»En — en — en de andere Duitsche meisjes?» vroeg hij met eene heesche stem — »zijn die van dezelfde meening? — denken die even inschikkelijk over het rooken?»

»Ja, zekerlijk — dat geloof ik wel.»

De arme SAMUEL kon het niet langer uithouden. In allerijl van zijne aanbiddelijke Freule afscheid nemende, vloog hij van zijn' stoel op, de laan door, tegen den berg op, het bosch in, en liep — en liep — en liep totdat hij gestuit werd door de rivier. Vervolgens schichtig in de rondte ziende, om zich te verzekeren dat hij alleen was, haalde hij het noodlottige boek uit zijn' zak, en las overluide de volgende zinsnede:

»Wisten deze jonge lieden slechts, welke uitwerking die gewoonte op hunne beminnelijke landgenooten heeft, dan ben ik geneigd te gelooven, dat dezelve weldra geheel en al buiten gebruik zoude geraken.»

In een oogenblik was de bladzijde, welke hij gelezen had, uit het boek losgemaakt, in honderd stukken gescheurd en aan de winden ten prooi gegeven. Nog eene — en nog eene — en nog eene andere ging den-

zelfden weg op, totdat het gansche boek in losse snippers papier op het water dreef, en vervolgens smeed hij onder een' eed, te verschrikkelijk om dien te herhalen, den band er van in den *Schwalbach!*—

Vijf dagen daarna zat *Master* SAMUEL BROWN op zijne kamer in de *Adelphistreet*, en nog vijf dagen later had hij eene huisbewaarster gehoord, en zijne levensmanier naar die van een' ouden vrijer ingerigt.

Te *Schwalbach* at ik met iemand, die even als een kind binnen de kamer gedragen en aan de tafel gezet werd. Naar zijn gelaat te oordeelen was hij een Jood, en in weerwil van zijn' hulpeloozen, kreupelen toestand, zoo welgehumeurd en zoo vrolijk, dat ik bloosde van schaamte, omdat ik, die het genot bezat van eene ongedeerde gezondheid en het gebruik van al mijne ledematen, nogtans onderhevig konde zijn aan aanvallen van zwaarmoedigheid. Voordat wij weder op de diligence gingen, welke van regtswege anders geene passagiers buiten op mag medenemen, zag ik onzen blijgeestigen kreupele een' ladder opdragen en op een bijzonder voor hem ingerigt laag stoeltje plaatsen, hetwelk boven op de *imperiale* werd vastgemaakt, onder een aanhoudend schertsen tusschen hem en de aanbouwers over de ongewone hoogte van zijne zitplaats. Zoodra hij goed vast zat, nam de conducteur zijn' posthoorn op, en na op denzelfden geblazen te hebben, zoodat het rood van zijne wangen de kleur van het purper gekregen had, kwam er weder een zoo gillende en scherpe toon uit, dat ik onwillekeurig begon te den-

ken, dat een zwijmenslagter met zijne zweep in de hand en zijn slagtoffer voortdrijvende ons tegenkwam. Weenige menschen zouden op het hooren van zulk een instrument gelooven, dat de Duitschers een muzijkaal volk zijn, of dat er van 's Koningswege eene belooning van een zilveren horologie of iets dergelijks is uitgelooft voor dengene, die het best op de trompet blaast. Als men een' postrijder zijn voordeel hoort doen met de lengte van de Rijnbrug, (op welke hij volgens de wet verplicht is zijne paarden in den stap te houden) om er eene *solopartij* te blazen voor de echos van het om-liggende gebergte, zoude men het er bijna voor houden, dat hij zelf niet alleen, maar ook zijn schelle posthoorn razende dol is.

Onze postrijder was, hoedanig zijne verdiensten in het hoornblazen ook zijn mogten, een goedhartige borst, die veel oplettendheid bewees aan zijn' verlamden passagier, en zich telkens op den bok naar hem toekeerde, om hem het bezienswaardige van den weg aan te wijzen. Eindelijk reed hij met een zeer verschoonlijk gevoel van hoogmoed op zijn land den top van een' berg op »den hoogen Wortel» genoemd, vanwaar men een verrukkelijk gezigt had over de *Rheingau*, in al den luister van deszelfs herfstkleuren prijkende, en even als al de andere bekoorlijke verschieten, grootelijks verfraaid door de blaauwe golven van den *Rijn* en den *Main*. Ik zal er niet meer van zeggen, dan dat vijf minuten reizens op denzelfen de verveling van den ganschen weg rijkelijk vergoedden. Het zweefde mij nog voor den geest toen wij *Wiesbaden* inkwamen, alwaar wij weldra onder eene boogdeur heenreden, gelijk aan de-

zulke, door welke men op de binnenplaats van sommige onzer Londensche logementen komt. Het vrolijke gelaat der omstanders, toen wij er binnen reden, trof mij, en toen ik van het rijtuig afklimmende, een' ganschen kring van mannen, vrouwen en jongens hunne oogen naar boven op de diligence zag slaan, keek ik mede dien kant heen, en zag toen onzen vrolijken kreupele even hartelijk lagchen als al de anderen, en in zijn stoeltje zittende, zijne kleederen in orde schikken. Het bleek, dat zijn goede vriend de postillon, niet gewoon aan passagiers boven op, en te veel te doen hebbende, zoowel met het besturen van het rijtuig, als met het blazen op zijn' hoorn, den armen man geheel vergeten had, die bij het doorrijden van de poort zijn behoud er alleen aan te danken had gehad, dat hij in allerijl plat voorover op zijne buik was gaan liggen. Wij lieten den lijdzamen lijder te *Wiesbaden* achter, alwaar hij zekerlijk eene badkuuring geproeven; en hij had door zijne stille onderworpenheid zoo zeer mijn hart voor zich gewonnen, dat ik niet konde nalaten te wenschen, dat om zijnentwil een Engel mogt nederdalen in deze wateren, om aan dezelve, gelijk aan die van *Bethesda*, een' bijzonderen zegen te schenken.

Het eerste gezigt van *Wiesbaden* maakte alles behalve een' gunstigen indruk op mij. Het had mij te veel overeenkomst met ons vaderlandsche *Brighton*, en het verdroot mij niet verder te reizen, al was het dan ook langs een' eentoonigen weg aan weerszijden met vruchtboomen beplant. Het was duister toen ik te *Frankfort* kwam: zoodat ik iets gegeten hebbende,

eene plaats op de nachtdiligence nam, ten einde voorwaarts te komen. De Prins van TURN en TAXIS, eene soort van Postmeester-Generaal, houdt hier zijn verblijf, en niets zoude beter kunnen zijn, dan zijn post-reglement, indien er de hand aan gehouden werd. Zoo is het bij een artikel verboden in de openbare rijtuigen te rooken, zonder de toestemming van al de medereizigers, maar ik heb nog nimmer een' Duitscher gezien, die er zich aan stoort. Verbeeld u derhalve den last, van den ganschen nacht met de beide portierglazen gesloten te moeten zitten, en met vijf of zes rookers rondom u. Het schijnt inderdaad dat een Duitsche long allergevoeligst is voor de werking van de zuivere lucht, en het kost mij geene moeite het voorval te gelooven van dien Pruissischen doctor, die aan een' teringachtigen landgenoot den raad gaf van Virginischen tabak in plaats van inlandschen te rooken, even gelijk een Engelsche arts in zulk een geval eene verandering van lucht zoude voorschrijven.

Ik vooronderstel dat het de uitwerking van het slaapverwekkende kruid zal geweest zijn, dat mijn geest, hoewel ik te *Saalminster* ontbeten had, eigenlijk niet wakker werd, voordat wij te *Fulda* kwamen, eene Kerkelijke stad met een Bisschoppelijk paleis, eene Domkerk en eene menigte bedelaars. De oude gestichten van liefdadigheid hebben zekerlijk, even als onze armentax, de bedelaars grootelijks tot steun gediend, maar zij hebben er ook even zoo veel meer aangekweekt. *Fulda* en *Keulen* strekken daarvan ten bewijs. Ter zijde van den weg had eene kleine bedelaar met zijne fluit post gevat, en zat er tot aanmoediging en opwek-

king der Engelsche milddadigheid met al zijne magt ons »*God save the King*» te blazen.

En thans nog eene kleine Episode. Een onzer postpaarden verkoos een weinig meer op zijn gemak te reizen, indien ik zulk eene uitdrukking kan gebruiken, door even zoo stokstijf stil te blijven staan, alsof hij het Br-r-r-r-r gehoord had, waarmede men in *Duitschland* gewoon is de paarden te doen stilstaan. De postrijder kon niets met hen worden, want de Duitschers zijn bijzonder zachtmoedig voor hunne paarden. De conducteur sprong naar beneden, en eerst een weinig teruglopende, schoot hij op het koppige dier los, tegelijkertijd brullende als een beer. Toen dit mislukte, beproefde hij alle mogelijke geluiden, die een mensch in staat is uit te brengen; hij jouwde, hij huilde, hij bromde, hij siste, hij gilde en knorde zoo hard hij maar kon. Hij danste tegen hetzelfde, duwde het, dreigde het met geslotene vuisten en trok er gezigten tegen. Toen begon hij er mede te praten en te tjlpen. Maar het paard was voor alles even ongevoelig. Nu wilde hij het onder de buik schoppen, maar zelf kort van persoon zijnde, waren zijne beenen daar een voet te kort toe. Eindelijk bleef hij het beest staan aankijken, en dit hielp, zoo het schijnt, het meest; want toen het lang geduurd had, begon Bruintje van zelf weder te loopen. Doch de conducteur hield de zaak in zijne gedachten. Op den eerstvolgenden rid moesten wij tegen een' steilen berg op, zoodat wij zes paarden voorkregen, en verscheiden passagiers afstapten om te voet te gaan. Onder deze behoorden een Russische baron en de conducteur. De laatste nog denkende aan de kop-

pigheid van het paard, ging met een mes in zijne hand regt toe regt aan naar eene heg, om zich een' knuppel uit dezelve te snijden — maar hetzij de zes paarden, geene oogkappen hebbende; die beweging zagen, of hetzij zij, dewijl toch het Hoogduitsch eene taal voor de paarden is, zijne dreigementen verstonden — voordat het kleine manneke zijn' knuppel konde snijden, trokken zij in een' vollen galop het rijtuig den berg op. Gelukkig bleven zij dicht bij den top staan, en stelden den Rus in de gelegenheid om druipnat van het zweet bij den wagen te komen, gevolgd van den higgenden en blazenden conducteur, maar zonder den onnoodigen knuppel.

Boven op den top des bergs hadden wij een fraai gezigt over eene boscbachtige bergkloof, op het kasteel *Warburg*, en vervolgens aan den linkerkant afdalende, kwamen wij weldra te *Eisenach*, een allerzindelijkst en stil stadje: en evenwel was het een arme kweekeling van deszelfs vrije school, die aan de deuren der huizen zijn onderhoud gebedeld had, maar bestemd was om de Pausselijke bullen te temmen, en den donder des Vatikaans tot zwijgen te brengen! Van *Eisenach* kwamen wij langs eenige der liefste, zindelijkste van gebakken steen gebouwde huizen, die ik buiten *Engeland* gezien heb, te *Gotha*. Aldaar was het markttag, en de geheele stad was in de weer met het St. Michiels gevogelte. Ieder trachtte eene gans te koopen of te verkoopen. Hier werd er eene sneeuw-witte levend in een' mand gestopt — ginder werd er eene bij de pooten weggeslept: — terwijl eene derde door eene vrouw bij den hals werd gehouden, als om

zich van haar gewigt te vergewissen. — Van alle kanten kwamen de Saksische meisjes met korven zoo groot als onze oude postwagens op haren nek ter markt, waaruit van tijd tot tijd een paar ganzen even zoo bevremd zaten rond te kijken, als reizigers, die in eene vreemde plaats aankomen. De vrouwen waren over het algemeen schoon en zagen er frisch uit, en hare verschillende hoofdhulsel, hetzij hoeden, mutsen of *toques* waren even zoo bevallig als onderscheiden. Sommige derzelve waren geheel Oostersch, en zelfs een eenvoudig strooehoedje was opgesierd met eene groote zwarte kokarde aan weerskanten.

Ik gebruikte het middagmaal te *Gotha* aan de *table d'hôte*. Even voor dat de soep werd opgezet, kwam er een klein Saksisch meisje binnen om een' bloemruikertje naast het bord van elken der gasten neder te leggen. Het kwam mij de allerliefste manier in de wereld van te bedelen voor, en evenwel smeed een leelijke lomperd van een' knecht de bloemruikertjes op den grond; iets hetwelk mij dubbel stuitte, omdat anders eene groote goedhartigheid jegens kinderen in het karakter der Duitschers ligt. Hoe gaarne had ik gewenscht dien vlegel het hoofdstuk van *STERNE* en den *Bedelmonnik* eens te kunnen voorleggen.

Eene bijzonderheid, welke hier voorviel, bragt mij eenigzins tot nadenken. Onder den maaltijd gaf de kastelein zich veel moeite om in mijne eigene taal met mij te spreken, maar dat ging slecht. De gasten gingen langzamerhand heen, behalve één hunner, die mij tot mijne verbaasdheid, zoodra wij alleen waren, in zeer goed Engelsch aansprak. Dien zelfden avond was er

een ander, die het geduld had gehad mijn Hoogduitsch gestotter aan te hooren, maar niet zoodra in de *coupé* van de diligence zat, of hij begon ook Engelsch te spreken, en wij onderhielden ons eenige uren lang over de zamenleving en de letterkunde bij de Engelschen. Mogelijk was de Politie in eene vliegenvangersluim; althans wij werden een weinig daarna door een zeer scherp onderzoek van onze paspoorten meer dan twee uren lang opgehouden. Uithoofde van eenig verzuim in den vorm weigerde men den mijnen te viseren, maar ik nam de zaak op, even zoo als de Duitsche Doctor met de ziekteverschijnselen van mijn' oom deed. — »Heeft hij honger gehad?» — »Volstrekt niet.» — »Bon! — Slaapt hij nog al?» — »Niets.» — »Bon! Klaagt hij ook over pijn?» — »Ja, erg.» — »Bon?» al weder. Zoo zeide ik ook »Bon!» en ik wil dat woord aan alle reizigers bij verschillende gelegenheden als hoogst nuttig aanbevolen hebben. Van dit oogenblik af werd evenwel mijn spraakzame reisgenoot zeer schuw voor mij: want hij was naar *Engeland* geweest, uithoofde van zijne denkwijze, en nu eerst sedert kort met het Pruisische Bestuur verzoend geworden. Wat mijzelfen aangaat, ik heb geen enkel woord over staatkunde hooren spreken tusschen *Erfurt* en *Halle*, maar zoo veel te meer over de bekende ontdekking van Sir JOHN HERSHELL's engelen in de maan, een onderwerp hetgeen even als alle andere, die tot de mannetjes in de maan behooren, voor de wijsgeerige Duitschers zeer veel aanlokkelijks had.

Toen ik te *Halle* was afgestapt, vond ik aldaar mijn vriend den kapitein aan het posthuis, en werd spoedig

door hem aan de overige officieren voorgesteld. Deze verwelkomden mij met groote beleefdheid, en ik zat weldra achter eene goede flesch kardinaal, en voor het eerst van mijn leven aan eene aangename logements-tafel. Toen ik er naar vernam, bespeurde ik dat ik ingekwartierd was, alwaar voor mij menige os en schaaap het geweest was, namelijk in de Slagterstraat. Ik genoot er voor zes stuivers in een zeer goed bed eene diepe rust van vijf uren. Des anderen daags morgens werd ik te vier uren gewekt door het blazen der trompet: ik ontbeet, steeg te paard en reed achter de 9de en voor de 10de Compagnie van het 19de Regiment Infanterie een gedeelte over van die onmetelijke heide, welke *Leipzig* omringt. Voordat wij nog ver gekomen waren, liep een van onze vlugste Luitenants een eind wegs ter zijde af en ving een' knaap op, die een tinnen pot droeg met heete sausijzen. In den tijd van een oogenblik had hij zijn' geheelen voorraad tegen den door hemzelve gevraagden prijs verkocht. Ik was onnoozel genoeg om mij over het geluk van dien armen knaap te verblijden, en het water dat in zijne oogen glinsterde, voor tranen van blijdschap te houden, toen hij op eens begon te schreijen en te snikken, en het zich, zoo als hij zeide, beklaagde, dat hij in plaats van een' tinnen pot vol sausijzen, geen' kruiwagen vol er van had medegenomen! —

Wanneer men de natuur verdacht had kunnen houden van zoo onnatuurlijk gestemd te zijn, zoude men zeggen dat de vlakte, over welke wij heentogen, opzettelijk aldaar lag uitgestrekt ten behoeve der volkeren, om er hunne geschillen te beslechten. Men kan zich

eenig denkbeeld vormen van die uitgestrektheid door de daadzaak, dat bij den grooten veldslag in 1813, het kanonvuur van den eenen vleugel der armee door den anderen niet konde gehoord worden. Terwijl wij de dorpen doorreden, trof mijn' ronde hoed nog al de aandacht der bewoners, die allen zeer goed bekend zijn met de regels van het kóstuum. Een van hen riep uit: »Dat is de Doctor!» maar uithoofde van iets deftigs in mijne houding en het gemis van een' knevelbaard, hield het grootste gedeelte mij voor den Kapelaan. In allen gevalle werd mij toch zoo veel van den militairen stand toegekend, dat de tolbedienden mij niets afvroegen. De soldaten marcheerden lustig voort, zongen van tijd tot tijd eens bij kooren van zoo wat vijftig mannen, en het ging zeer goed op de maat. Tegen den avond hield het Regiment halte te *Brenha* nabij *Bitterfeld* — werd afgelost, en binnen tien minuten was er geen soldaat meer op de straat te zien. Zij zaten te eten of lagen te slapen. Dewijl ik niet vermoeid was, vermaakte ik mij met een boek, hetwelk de Kapitein gekregen had van een' geestelijke, bij wien hij te *Nassau* in kwartier bad gelegen. Die waardige Pastoor had zonder twijfel in zijne jeugd gediend, en eene Verzameling van Duitsche krijgsliederen uitgeven, waaronder er vele zijn in den geest van oom TOBY en korporaal TRIM, welke met de punt eener bajonet op het perkement van eene trom geschreven schijnen.

's Avonds voegde ik mij bij eenige officieren, speelde er *whist* mede, en sliep vervolgens weder even zoo gerust als den vorigen nacht, voor nog minder geld. — Als ik mijne rekening in druk uitgeef, denk ik dat

alles hierheen zal komen. Voor mijn diné, soupé, het bed en het ontbijt ZEVEN GROSCHEN!!! (veertien stuivers).

Appèl te vier uren. Ik stond op en kleeedde mij in het donkere; dat was geheel en al mijne eigene schuld, omdat ik den Kapitein een fleschje met Cayenne-peper gegeven had, waarin zijn oppasser, het roode goed niet kennende, een half uur lang met zijne zwavelstokken grabbelde, in de ijdele hoop van er eenig licht uit te zien ontvlammen. Na een' marsch, die mij lang viel, kwamen wij te *Kremnitz*, een dorp nabij *Grafenhainchen*, alwaar ik in eene landherberg mijn midagmaal gereed vond. De Kapitein nam zijn intrek te *Burg Kremnitz*, drie of vierhonderd *yards* van daar. Ik werd weldra op het kasteel genoodigd. De Baron was er niet, maar zijn hofmeester behandelde ons met groote beleefdheid. Het was een groot landhuis met eene boerenplaats er bij. Ook was het eerste levende voorwerp, 't welk ik aantrof, een varken. Het arme dier was, gelijk ik zelf daaraan onderhevig ben, van Rhumatismus aangetast, maar het onderscheid tusschen ons is, dat ik zelf in dat geval nooit op drie beenen en met mijn hoofd op zijde loop. Er was in het geheele voorkomen van de plaats iets, hetwelk mij de landhuizen van *Schotland* levendig voor den geest bragt, en die indruk werd nog sterker op het verschijnen van den hofmeester, die er Schotsch genoeg uitzag, om in eene schilderij van *WILKIE* eene plaats te bekleeden. Het kwam mij zelfs voor, alsof hunne onverstaanbare taal slechts een volmondiger Schotsch was, dan dat waaraan ik gewoon ben. Doch de

begoocheling verdween, toen ik eene gedaante voor den dag komen zag, welke in zulk eene schilderij geheel niet thuis behoort, en al mijn medelijden met den stijven nek van het varken verdween, nadat ik eene vrouw zag, welke haar hoofd met opzet in zulk eene stijve rigting hield. Ter eere van hare vreemde gasten, had zij een' grooten kraag naar de manier van Koningin ELIZABETH omgedaan, welke achter aan haren hoed vastgemaakt zittende, haar verhinderde regts of links heen te zien, zonder dat zij haar gansche lichaam omkeerde. Dewijl zij de twee dagen lang van ons verblijf aan die kaak vast zat, moet zulks naar het schijnt, eene tamelijke opoffering van haar gemak geweest te zijn. Wij aten gevogelte en visch, en dronken heerlijken wijn, op den grond van het landgoed gegroeid. Alzoo het 's anderen daags een zondag was, gingen wij uit visschen, maar weinig gevangen hebbende bij den watermolen, gaf ons de hofmeester, na een naauwkeurig onderzoek van onze hengels, het verlof om in een' fraaijen vijver van den tuingrond te visschen. Maar hij begon van verwondering en van verlegenheid spoedig een zeer smal gezigt te trekken, toen hij ons den eenen baars na den anderen uit zijne vergaârkom zag ophalen, en zijne blijdschap was merkbaar, toen wij ophielden te visschen. Hij zeide ons lachende, dat wanneer het ons nog eens gebeuren mogt weder te komen, hij eene wacht bij den vijver zoude uitzetten. Toen ging hij zelf visschen met een' houten bak of trog, door welke een kleine waterstroom heenliep. In dien vergaârbak, die weinig ruimte bevat, worden de karpers vet, even als de varkens in een hok.

Als een voorbeeld van een' fellen wind verhaalde hij ons van een' storm, die niet minder dan veertigduizend stammen op het landgoed geveld, en al de naburige wegen gestremd had, zoodat er veertien dagen toe noodig waren geweest om alles op te ruimen, en er nog hier en daar sporen van die verwoesting lagen. — Al weder zeer goedkoop en gerust geslapen en een rekeningetje, 't welk omtrent niets beliep. — De dorpelingen gaven hier meest alle aan de gemeene soldaten de vijf groschen, die hun dagelijks van den Koning gegeven worden, terug, en schonken hun nog een *schnaps* op den koop toe.

Te vier ure wederom ten bedde uit. — Ik ontbeet en kroop in het donker naar eene plaats, alwaar de soldaten van de 10de Compagnie met hun vuurslag lagen te glinsteren, als zoo vele glimwormen. Het was noodig dat wij vroeg opstonden om het hoofdkorps op den grooten weg te kunnen inhalen. Te negen ure gingen wij de *Elve* over op eene brug van duizend voeten lengte, en kwamen binnen *Wittenberg*. Aldaar vonden wij een' vriend van den kapitein, door wien wij uitgenoodigd werden, om met de Officieren van het garnizoen in het *Casino* te eten. Hij nam insgelijks met groote beleefdheid op zich, mij het merkenswaardigste van de stad te doen bezigtigen. Mijne eerste gedachte in deze plaats was natuurlijk aan *HAMLET*, dien *SHAKESPEARE* met veel oordeel te *Wittenberg* ter schole doet gaan — want die wijsgeerige vorst, die meer denkende, dan handelende leeft, was eerder een Duitscher dan een Deen. Ik denk dat »Hamlet» hierom ook het geliefkoosde stuk der Duitschers is. Vervolgens dacht ik aan

LUTHER, aan wien mogelijk *Wittenberg* het voorwerp zelf, waaruit ik gedronken heb, te danken heeft, een regt Luthersch bierglas, ten minste een voet hoog met een' glazen deksel er op.

Op de markt staat onder een' Gothischen troonhemel van gegoten ijzer, een metalen standbeeld van dien grooten Hervormer, met een opschrift, hetwelk ik wenschte dat sommige Gereformeerden wilden aannemen, in plaats van te weenen en te jammeren over het Protestantismus, alsof het van zijne geboorte af een ziekelijk en zwak kindje ware geweest:

„Is het Gods werk, dan zal het in stand blijven,

„Is het menschenwerk, dan zal het vallen.”

Het standbeeld zelf stelt een' forschen, sterk gespierden monnik voor, met eene zware onderkin, en een' hals en strot als van een' stier. De lezer van RABELAIS zoude geene betere afbeelding van zijn *Frère Jean* kunnen vinden, en ik twijfel geenszins, of de Schrijver heeft er LUTHER mede bedoeld. MOTTEUX geeft in zijne Voorrede wel zoo iets te kennen, maar laat het denkbeeld als eene onzekerheid in het midden. RABELAIS en LUTHER, beiden in hetzelfde jaar geboren, waren beiden ook het Pausdom even vijandig in hun hart, en tasten de misbruiken van hetzelfde aan, ieder volgens de eigenschappen van zijn' landaard — de geestige Franschman met spot en scherts, de Duitscher met al de welmeenende norschheid van zijne natie. Neem de gedenkschriften van LUTHER in handen, uit zijne eigene brieven verzameld, en vergelijk hem dan met *Frère*

Jean, den warmen verdediger van den huwelijksstaat in zijne raadgevingen aan PANURGE, en beschreven als: een eerlijk hart, een opregten, rondborstigen knaap, hij reist, hij werkt, hij verdedigt de onderdrukten, troost de bedroefden, helpt de armen en studeert in het afgelegenste vertrek der Abdij."

Het huis van LUTHER in *Wittenberg* is thans eene school voor de Godgeleerdheid, welke ik verneem dat zeer met het Mysticismus behebt is.

's Avonds reden wij, van den Luitenant von J. . . vergezeld, een uur lang over een' zeer zwaren zandigen weg naar ons kwartier, en gingen eene put voorbij, die op eene wonderdadige wijze van LUTHER ontdekt werd, toen hij eens dorstig was, door met zijn' staf in den grond te krabben. Te *Prühlitz*, een zeer klein dorpje, vond de Kapitein zijne bestemde verblijfplaats in een vertrek, hetwelk tot eene kerk diende: mijn slaapvertrek was de danszaal. Tot mijne groote verwondering vond ik er eene goede vierkante bedstede! — evenwel, om het voor een' Engelschman regt ongemakkelijk te maken, was het bed in een' hoek van omtrent dertig graden opgemaakt, zoodat ik den ganschen nacht door dezelfde beweging en dezelfde onrust door het gedurig nederglijden en weder opklauteren ondervond, als waarin men zich te *Parijs* op de *Montagnes Russes* gaat vermaken.

Wij trokken dien dag dikwijls door zeer zwaar zand, en over zulk eene akelige heide, dat ik telkens, als wij eene hoogte opgingen, verwachtte eene barre zeekust te zullen zien. Wij hielden halte aan het algemeene *rendezvous*, en namen een ontbijt in de opene lucht,

in den Mark van *Brandenburg*. Het verwondert mij in het geheel niet, dat die Markgraven zoo dapper voor een beter grondgebied gevochten hebben. Naar de beschrijvingen der officieren te oordeelen, hadden zij dien nacht zeer slechte ligging gehad. Een hunner had zulk eene bouwvallige hut getroffen, dat zelfs de hond zijn staart tusschen de beenen had genomen en hard op had zitten huilen; een andere had in een duivenhok gelegen en moest, voordat hij zich 's morgens konde kleeden, al de vogels er uitjagen; terwijl onze vriend von C. door eene of andere vergissing in de gansche wijde wereld gebilleteerd was! Onze marsch duurde acht uren, en wij hielden op dezelve als eene exercitie, voordat wij te *Potsdam* kwamen, eene groote parade; doch al zoo de landstreek schaars bevolkt en de dorpen gering in aantal, en behalve dat ver uit elkander gelegen waren, werd die marsch dubbel verlengd door de gedurige uitstappen ter zijde af, die wij moesten maken. Aldus op eene ruime heide gekomen zijnde, werden de tiende en elfde Compagniën naar een dorp gezonden, op een uur afstand — maar de ongelukkige twaalfde moest naar een ander nog even zoo veel verder. Zoo vervolgden wij onze jagt op al de dorptorens, en trokken ten laatste binnen *Nichol*, midden door eene bewonderende bevolking van vrouwen met roode mutsen, meisjes met zwarte dito, en oude vrijers in schapevachten, met den wol naar binnen gekeerd. Onze kastelein, eene soort van dorpschout, had mede zulk een' mantel om. Zijne vrouw had een' ronden hoed, een rond voorhoofd, eene ronde kin, twee ronde koonen, zoo rood als een paar Hollandsche appels, een' ronden boezem

en een rond middellijf in eene menigte dikke blaauwe rokken gestoken. De Kapitein der elfde Compagnie kwam met veel beleefdheid onderzoeken, hoe het met mijn kwartier gesteld was, voordat hij het zijne nóg opzocht, en een weinig na zijn vertrek zag ik hem buiten de deur als een razende leeuw heen en weder loopen, als zijnde door onzen herbergier in ééne zelfde kamer geplaatst, met nog een ander man, diens vrouw en zeven kinderen. Ongelukkigerwijze waren er in het ganschê dorp geene andere kamers te huur, en hij werd genoodzaakt zich met een kermisbed in de dorpschool te behelpen.

Ik geloof niet dat de eerste verschijning van kapitein cook onder de Sandwich-eilanders meer de nieuwsgierigheid wekte, dan de mijne onder de inwoners van *Nichol*, waarvan er eene groote menigte voor het huis bleven, en mij door de vensters heen stond te begluren, als of zij in plaats van schapenvachten om te hebben, van buiten en van binnen schapen geweest waren. 's Avonds evenwel beproefde ik het een' slipper te maken, en ging het dorp doorwandelen, alwaar ik toen eene vertooning te zien kreeg, min of meer van dien aard, als er zoo vele beschreven zijn door den »Bellenblazer." Misschien had de een of andere zwijnen-generaal zijne armee aan de buitenste grenzen ontbonden: althans het ééne langpootige zwijn na het andere kwam het dorp inwaggelen, en zocht met eene militaire bedrevenheid zijn eigen kwartier op. Stond de deur van de binnenplaats of van den tuin open, dan ging hij er in: was dezelve gesloten, dan bleef hij er grommende en knorrende voor staan, of schreeuwde

om er binnen gelaten te worden. Want zelfs onder zwijnen heerscht de indruk van het »Oost west, T'huis best!» Nummer één, waarvoor het stond, was slechts eene armzalige hut, terwijl nummer twee met dezelve vergeleken, wel naar een aanzienlijk landhuis geleek, en deszelfs achterdeur stond open: maar biggetje bleef getrouw voor het onaanzienlijker huisje op zijn' post. Ik heb in *Engeland* misschien wel beter doorvoede, maar nooit beter opgevoede zwijnen gezien. Ik vermoedde bijkans, dat het Pruisische stelsel van openbare opvoeding tot op de beesten zelfs was toegepast. Op de zwijnen volgden de ganzen, en gedroegen zich op dezelfde betamelijke wijze.

Bij het verlaten van *Nichol* drukten mij mijne waard en waardin hartelijk de hand, en gaven mij hun' wensch te kennen, dat ik over het bij hen genoten onthaal zoude tevreden zijn. Toen ik op het punt stond van heen te gaan, verzocht zijn Edel Achtbare mij hem met mijne als een reiziger verkregene kennis te willen toelichten, ten aanzien van een woord, hetwelk hij wel eens gehoord of gelezen had, te weten: »Vlaanderen» — of dat ook eene soort van munt gelijk de »Florijnen» was. Ik verklaarde hem dan kortelijk iets, hetgeen misschien, omdat er zoo zelden reizigers op deze afgelegene plaats komen, twintig jaren lang aan den Schout stof tot overdenking gegeven had.

Voor zoo veel ik gedurende den laatsten dagmarsch van de landstreek van het Markgraafschap had kunnen zien, moest ik mij verwonderen, hoe zich rondom zulk eene kern een zoo gewichtig grondgebied als het tegenwoordige Koningrijk is, had kunnen ontwikkelen. Doch

heeft *Pruissen* thans zijn' vollen groei bereikt? In de verschillende kleine Staten, door welke ik heengekomen was, had elk zijne bijzondere munt, zijne gestreepte grenspalen van bijzondere kleur, en zijne bijzondere militaire uniform. Evenwel hebben zij allen hetzelfde Pruisische handelstelsel aangenomen. In sommige gevallen zelfs wordt dat gehandhaafd door Pruisische tolbeambten: over hun grondgebied zag men de Koninklijke postrijtuigen gaan, het wapen van FREDERIK WILHELM voerende, en zijne munt was er overal gangbaar. In één woord, men bespeurt aan het langzaam toenemende stelsel van inlijving, dat er eene hoogere bedoeling zijn moet: en waarlijk, de zwarte Adelaar heeft zich steeds geneigd betoond om een Vogel Roc te willen worden.

Nog een dagmarsch met eene herhaalde groote parade op denzelfen gehouden, bragt ons te *Belitz*, eene garnizoenstad, bij het binnenkomen van welke ik de eer had het regiment mede aan te voeren. Het geval is eigenlijk, dat mijn paard, toen ik vooruit wilde rijden naar het postkantoor, weigerde de keteltrom voorbij te gaan: en alzoo wij voor een smal brugje stonden, bleef mij geene andere keuze over dan midden door een' troep kinderen van allerlei leeftijd heen te rijden, of achteraan te komen naast den kommanderenden Major van dien dag. Ik verkoos het laatste, hoewel, zoo als ik geloof, grootelijks inbreuk makende op de krijgsetiquette. Wij betrokken onze kwartieren te *Schlunkendorf*, een dorp ter linkerzijde van den weg, bij eenen molenaar, wiens binnenkamer door de ongelijkheid van haren vloer ons duidelijk herinnerde, dat

wij in een huis waren op een' zandgrond gebouwd. Inderdaad, zoodra men buiten de deur kwam, stapte men tot over de enkels toe in het zand, en een paar honderd ellen vandaar stond de molen in eene Arabische woestijn, even zoo ver van alle graanvelden verwijderd, als de beruchte molen van *Bucclough*. — Hierbij bepaalden zich mijne marschen: want de volgende dag een zondag zijnde, en de landstreek zoo weinig beteekenende — behalve dat, niet op de gewone wijze een' militairen eed gedaan hebbende, deserteerde ik en haastte mij naar *Potzdam* te komen. Ik zoude grootelijks ondankbaar zijn, indien ik geene melding maakte van de beleefdheid van al de officieren, met welke ik in kennis geraakt ben — hoezeer het zelden tot een gesprek tusschen ons kwam: want sommigen »die te *Parijs* waren geweest» spraken zelfs geen Fransch! Ja, dewijl er eene menigte Polakken onder waren, wist ik van een aantal mijner vrienden zelfs de namen niet. Ten aanzien der mannen, die onder hun bevel stonden, moet ik aanmerken, dat er geene enkele klagt werd ingeleverd, en geene straoefening plaats greep, zoo lang de marsch duurde. Het is zoo, in *Pruissen* alwaar elke moeders zoon en echtgenoot soldaat moet zijn, en de armée dus uit vaders en broeders bestaat, moet eene eendragt heerschen, welke zich tot op degenen, bij wie zij in kwartier komen, uitstrekt: maar buiten en behalve die overweging, schijnt het betamelijke gedrag der soldaten veelal uit hun' aanleg en hunne geaardheid voort te komen. Zij verdroegen de ontberingen van den langdurigen marsch met een voorbeeldig geduld, zoo veel te meer, omdat

zij bij elke schrede nader bij hunne woonsteden in Polen en Silezië kwamen. Een arme karel, die sedert negentien jaren niet onder het vaderlijk dak was geweest, werd van eene zeer vergeselijke aandoening getroffen, en ik zelf werd hevig bewogen door de bij hem opkomende vrees, dat hij zijn eigen goedhartig moedertje niet meer van andere vrouwen zoude kunnen onderscheiden!

De fuselier, die *pro tempore* mij als oppasser gediend had, bood mij bij het afscheid met eene mannelijke rondborstigheit de hand, en gaf mij eerbiedig zijne beste wenschen voor mijne toekomstige welvaart en gezondheid te kennen. Ik gaf hem natuurlijkerwijze eene wigtige fooi voor zijne bewezene diensten, maar droeg wel zorg hem niet te zeggen, »drink eens op mijn welzijn» alzoo ik een grappig bewijs van de kracht der gehoorzaamheid te dien opzichte had bijgewoond.

De Kapitein, toen nog te *Ehrenbreitstein* zijnde, gaf zijn oppasser eens een daalder, en zeide er figuurlijk bij: »Daar hebt ge eene flesch wijn.» De soldaat nam de woorden letterlijk op — groette hem, maakte linksomkeer, marcheerde regt toe regt aan naar het naastbijgelegen wijnhuis, en ledigde met versnelde tempo's eene flesch van een daalder — hetgeen hem, die er weinig aan gewoon was, zoodanig aantastte, dat hij stomdronken bij zijn verbaasden meester wederkwam!

Aldus eindigde mijne betrekking tot het moedige negentiende Regiment. Maar ik zal nog dikwijls denken aan mijne nachtkwartieren — mijne fourageringen — aan de vrolijke bijeenkomsten — de vriendelijke verwelkomingen — de *pic-nic*-partijen onder den blooten

hemel. Dikwijls zal ik nog in mijne gedachten het nationale »*Am Rhein! Am Rhein!*» uit honderd monden te gelijk hooren galmen — het geroffel der trommen bij het opstijgen van een' vermoeyenden berg — en de opwekkende klanken van de horens door *Duitschlands* uitgestrekte dennebosschen wederkaats! Evenmin zal ik de goede lieden vergeten, aan welker tafel ik gespijsd, onder wier dak ik geslapen heb. Misschien heeft er de werking van het bloed eenig deel aan: maar hoe verwijderd ook die verwantschap moge zijn, ik gevoel mij bijzonder tot de Saksers aangetrokken. Niettemin behooren de andere goede menschen ook herdacht te worden. Zelfs in de barre landstreek, welke ik het laatst doortrok, werd het gemis van eenig landelijk schoon door de zedelijke waarde der bewoners vergoed. De Natuur, voor hen eene stiefmoeder, heeft hun slechts een' onvruchtbaren grond en een' bar klimaat geschonken — het geld is er zoo schaarsch als het zand overvloedig — dikwijls was er geen lepel te vinden — somtijds evenmin eene vork of een mes — maar de lieden waren goedhartig, eerlijk, welmeenend, nederig, dienstvaardig, behulpzaam en met weinig tevreden. Zij hadden met het vergenoegen op hun geëet alles wat zij hadden ten beste, en ik weet mij geen enkel voorbeeld van baatzucht of van karigheid te herinneren. Wat *Potsdam* aangaat — het bragt mij levendig die stad uit de Arabische Nachtvertellingen te binnen, welker inwoners allen in marmere werden veranderd; ten minsten bij het inkomen er van zag ik veel meer beelden dan menschen. Aan mijne linkerhand in den tuin

van het Paleis stond een Neptunus met zijn gevolg, zelfs niet eens in een' vijver: iets verder af eene witte gedaante en een Pruisische schildwacht, zamen de wacht houdende bij een stuk geschut — nóg iets verder een koepeldak met een' vliegenden Mercurius. Het voornaamste was evenwel boven op het Paleis, alwaar eene gansche rij van beelden over de leuning van een bordes nederkeek, even alsof een groot huishouden bij een' brand naar de ladders stond te wachten. Het effect was, naar mijn oordeel, allerleelijkst. — Stilte en eenzaamheid moeten, naar mijne gedachten, de accessoriën van een standbeeld zijn. Behalve in de omstandigheid van LAOCOÖN, zie ik er zelfs ongaarne twee bij elkander. En waarom zoude men ze ook bij elkander brengen, de arme blinde en doofstomme zielen? Zijn zij niet ongeschikt voor de genoëgens der samenleving?

Misschien heeft de groote FREDERIK, bij ontstentenis van levendige wezens, als een tweede DEUKALION zijne stad *ad interim* met steenen bevolkt: want men kan er de fraaije maar zoo doodstille straten niet doorwandelen, of men gevoelt dat die stad voor de nakomelingschap gebouwd is. Ik bezocht er natuurlijkerwijze al het merkwaardige van, en vooral het Koninklijk Paleis, waarin mij, behalve de sporen der letterkunde van FREDERIK, inzonderheid een portret van NAPOLEON als Consul, boven de deur hangende, getroffen heeft. Ik verbeeldde mij in hetzelfde veel trekken van aangeborene goedhartigheid te ontdekken, hetgeen ons misschien de genegenheid kan verklaren van al degenen, die zijne persoon van nabij omringden. Maar de grootheid versteent het hart. — *Sans souci* stond mij slechts matig

aan, en de inval van een standbeeld der Gerechtigheid zoodanig in den tuin te plaatsen; dat FREDERIK van zijne schrijftafel af de Gerechtigheid altijd in het oog hield, beviel mij nog minder. Zijne viervoetige lievelingen liggen nabij dat beeld: maar of nu de honden de Gerechtigheid hebben opgezocht, dan of de Gerechtigheid de honden heeft achterhaald, is iets, dat onzeker blijft. Kortom, *Sans Souci* maakte een' onbeschrijfbaaren indruk op mij: want ik verliet het zonder deelneming — en in de beschouwing van het vermaarde standbeeld der Koningin vond ik mij zelfs te leur gesteld. Hetzelve schieen met den geest van de plaats besmet te zijn. Met veel zachtheid en zelfs schoonheid op het gelaat, was hetzelve echter zoo gerust, hare ledematen zoo gezond, en waarlijk iets zoo *Sans souci* achtigs in de over elkander geslagene beenen, — eene houding, welke eene vrouw alleen dan aanneemt, wanneer zij het zeer op haar gemak heeft — dat ik in plaats van te denken aan het leed en den jammer van de smartvolle Koninklijke LOUISA, alleen spijt er over gevoelde, dat een zoo beminlijk wezen zoo ontijdig midden uit het genot van jeugd, gezondheid en voorspoed was weggerukt. Het nieuwe Paleis zal mij beter bevallen; zoodra het een oud zal geworden zijn. Gij zult misschien denken, dat ik moeijelijk te voldoen ben, maar op het *Favzanten Eiland* heb ik ook al niets bijzonder merkwaardigs gezien; gelijk evenmin in het landgoed van den Kroonprins, behalve de dwaasheid van op zulk een' grond en onder zulk eene lucht, met pompoenen in plaats van meloenen, eene Italiaansche *Villa* te willen nabootsen.

De Garnizoenskerk is behangen met gebeeldhouwde helmotten, vlaggen en krijgstrofeën, geschikt genoeg voor een tuighuis, maar minder geschikt voor uiterlijke teekenen eener geestelijke barmhartigheid. Van binnen is zij daarenboven wel voorzien van op den vijand veroverde vlaggen, adelaars, en gegraveerde lijsten van verslagen krijgsoversten. Men vindt er echter een treffend afschrift van een Vredestraktaat. *FREDERIK de Groot*e namelijk en zijn Koninklijke vader, die nooit zamen onder één dak konden wonen, liggen hier naast elkander onder hetzelfde deksel te rusten! Vanwaar het kwam weet ik niet, maar ik begon te denken, hoe het zijn zoude, als men eens den sprinkhaan van de Koninklijke Beurs te *Londen* naast den draak van de kerk te *Bow* zag liggen!

De Koning hield na zijne aankomst op den 19den een' wapenschouw op het plein voor het oude Paleis. De jaren doen hem een weinig gebukt gaan, en zijn ouderdom bedenkende, begon ik te wenschen, dat hij toch eindelijk aan zijn volk het geschenk van de hun langbeloofde Grondwet geven mogt. Geen Monarch heeft meer dan hij de wisselvalligheden en de onbestendigheid der wereldsche zaken ondervonden, en dit had hem moeten leeren. Hij behoorde de zegeningen, welke hij zijn volk geschonken heeft, voor hetzelfde te verzekeren, door dezelve in hunne eigene bewaring te stellen, terwijl de wereld, ingevalle hij daarmede mogt wachten totdat het te laat is, gegronde redenen zal hebben, om te gelooven, dat het er hem minder om te doen was om een stelsel voort te planten, hetwelk men zegt de kenmerken te dragen van diepe wijsheid.

en vaderlijke welwillendheid, dan om zijn vrijmagtig gezag ongekrenkt aan zijn' opvolger over te dragen.

Er zijn zoo vele Dagboeken en Reisheschrijvingen over *Duitschland* in het licht gegeven, dat eene beschrijving van de Hoofdstad even zoo smakelijk zoude zijn als een versche Berlijnsche oester. Ik zal derhalve daar nog sneller over heenloopen dan een Droski, hetwelk eene bijzondere soort van rijtuig is met eene bijzondere soort van paard met eene bijzondere soort van stap. Het geval is, dat in tegenstelling van onze manier van rijtuig te huren, zulk een ding voor twintig *grosschen* in het uur bedongen wordt, om zoo weinig mijlen als mogelijk is, in zestig minuten af te leggen. Bij gevolg gaat het met even veel beweging als de minuutwijzer, niet spoediger dan een uurwijzer. Onlangs huurde een slagter zulk eene Droski, om hem naar een verwijderd oord van de stad te brengen, die hem daarvoor de twintig *grosschen* in rekening bragt, terwijl hij zijn horologie uithaalde, en zeide, dat het misschien wel een weinig te hard liep. »Als dat waar is,» zeide toen de slagter, »zult gij mij een andermaal dienst doen, mijn vriend! met uw horologie tusschen de strengen, en uw paard in uwen zak te steken.»

Een goede *valet de place* zoude een' vreemdeling in *Berlijn* het eerst naar de Oude Brug brengen, alwaar het gebronsde standbeeld te paard van den Groot-Keurvorst te vinden is. Men verhaalt van hetzelfde, dat de Joden, door hunne eigenaardige speculatie-zucht gedreven, aanboden de binnenplaats van het oude Paleis met daalders te beleggen, in ruiling voor het kopergroen van het beeld; maar dat de onderhandeling